

כתנות אור

בירור אמוני
בסוגיית הצניעות

ספריית המכללה
מכללת הרצוג
ליד ישיבת הר-עציון

עריכה:

אוכיר שוורצבוים. עמיחי סדן

ירושלים, אדר ב' תש"ס

שויותי ה' לנגדי תמיד

הרבנית דינה הכהן

תוכן

- א. צניעות האדם בינו לבין אלוקיו, בינו לבין עצמו
- ב. צניעות בין אדם לחברו
- ג. צניעות גופנית – לאיש ולאשה
- ד. סיכום

בדחילו ורחימו אני ניגשת לכתוב על נושא הצניעות. בלימוד ודיבור על הצניעות יש חשש שנפגע במהותה הפנימית, זו סתירה מניה וביה.

בתורה לא נזכרה הצניעות כלל. בנביאים פעם אחת, "והצנע לכת עם אלוקיך"¹ ובכתובים פעם אחת "כא זרון ויבא קלון ואת צנועים חכמה"². עובדה זו אומרת דרשני. אם הצניעות היא נושא כה חשוב, מדוע אין התורה מצוה על כך? ומדוע אינה מוזכרת פעמים נוספות?

אולי כי בצניעות צריך לנהוג בצניעות. ככל שאדם ירבה בלימוד תורה, בקיום מצוות, בהעמקת דרכו בעבודת ה', ישיג את מעלת הצניעות מאלוה. עומק משמעותה אינו ניתן להגדרה מגבילה, וקשה לעמוד על עומק מעלתה האינסופי. הרי כוח מעלתה של הצניעות זו ההצנעה! לכן יש חשש כאשר דנים בה, שמפקיעים אותה ממהותה. היא רחבה מאוד ובאה לידי ביטוי בהתנהגות האדם בכל מישורי החיים, היא עמוקה בהיותה פנימית ונסתרת וגבוהה עד אין סוף בהיותה מקושרת לממד האלוקי.

* עיבוד מתוך הספר "בדרך יהודית", דינה הכהן, בהוצ' משרד החינוך התרבות והספורט מנהל החינוך הדתי, התשנ"ה, "צניעות", פרק שמיני עמ' 82-93, עמ' 165-166. לו זכינו היינו מוסיפים ללמוד ולעסוק בדרכי עבודת ה' הבונים בנפשנו את מעלת הצניעות, וממעטים בדיבור עליה.

1. מיכה ו ח.
2. משלי יא ב.

א. צניעות האדם בינו לבין אלוקיו, בינו לבין עצמו

תחילתה וסופה של מעלת הצניעות – בעמידתו של האדם לפני אלוקים. מיכה ביטא זאת "והצנע לכת עם אלוקיך". הצירוף הזה מכטא את המתח הקיים בין זהותו האישית של האדם בהכרת ערך עצמו מחד ובין עמידתו לפני בוראו מאידך.

החברה התרבותית בימינו העלתה את ערך היחיד – האדם הפרטי – והעמידה אותו במרכז ההוויה. דנים בזכויותיו, בחירותו, בשאיפותיו, בזכותו למימוש עצמו ובהישגיו. בכך קדמה כבר המשנה בסנהדרין בשאלה: מדוע נברא האדם יחידי?³ – ומשיבה על כך בהביאה ארבעה טעמים.

הראשון שבהם: כל אדם הוא עולם מלא. "כל המקים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קים עולם מלא" כל אדם הוא בעל ערך עצמי המקביל לעולם כולו. טעם נוסף: כדי להביא את האדם לידי הכרה באחדות ה' בעולם, להבין שיש אלוקים אחד שכרא את העולם וברא אדם אחד. אם היו כמה נבראים יכול אדם לחשוב שכל אחד נברא על-ידי בורא אחר. "שלא יהיו מינין אומרין הרבה רשויות בשמים"⁴, אם כך תמוה, מדוע מפרש רש"י את הפסוק "לא טוב היות האדם לבדו"⁵ באותו הנימוק, "שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג". כיצד הטעם במשנה לביטוי ערך היחיד משמש גם טעם להבנת הצורך בזוגיות? לענ"ד, הקב"ה ברא אדם בעל ערך כיחיד, ערך עצמי שאינו מתחלק עם אף אדם אחר, אבל לאחר שנקבעה משמעות יחידותו, אם יעסוק רק בעצמו, בצרכיו וכיו"ב, יגיע לידי מחשבה "אני ואפסי עוד". רש"י בא ללמדנו שלאחר שנקבע בתודעתנו ערכו של היחיד, הוא צריך להגיע להבנה, למודעות שהוא אינו אלקים, הוא אינו מושלם, הוא חסר. אם ירגיש האדם את היותו חסר, יבין שהוא זקוק לעזר, לבן זוג, לשם השלמתו⁶. הבנה זו מלמדת אותנו את מידת הענווה המביאה לצניעות. אכן אדם הוא בעל ערך בהיותו נברא בצלם אלוקים, "ותחסרהו מעט מאלוקים"⁷ – אך אלוקים גדול ממנו.

3. פ"ד מ"ה.

4. סנהדרין שם.

5. בראשית ב יח.

6. כבראשית א כז כתוב "זכר ונקבה ברא אותם", האם נבראו זכר ונקבה מיד, אם כך הם שניים ולא יחיד? על פי המדרש, גם אם נבראו שניים בתחילת הבריאה, הם נבראו גב אל גב, ואח"כ הפרידם (בראשית רבה פרשה ח א) כלומר המודעות הראשונית של האדם היתה היותו יחיד.

7. תהילים ת ו.

האדם בימינו החליף את האמונה באלוקים באמונה באדם. האדם היחיד נמצא במרכז החיים, כל מי שהוא חכם, עשיר או גיבור, או מצטיין בכשרון אחר, נוהג חשיבות בעצמו⁸.

מהם הגבולות של ערך האני?

רק האדם העומד לפני אלוקים יכול להגיע לאיזון הנכון בין שני הקצוות. מחד אמונת האדם בכוחותיו וביחודו "אין אחד מהם דומה לחבירו, לפיכך כל אחד ואחד חשוב לאמר בשבילי נברא העולם"⁹, בחיר הכריאה שנכרא בצלם אלוקים. מאידך הוא מכיר ויודע שחרף גדולתו – הוא קטן מול אלוקים. "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו"¹⁰, בנקודה זו מתחיל להיבנות ולהיקבע בנפשו של האדם רגש הצניעות בין ה"אני" וגבולותיו ובין בוראו.

במשלי מצאנו "בא זדון ויבא קלון ואת צנועים חכמה" ופירש בעל המצודת ציון "צנועים המסתתרים עצמם מרוב ענותנותם" ענוות האדם מביאה לידי יראת ה', ולפחות לפי דעה אחת בגמרא¹¹ היא הגדולה מכל המידות¹².

אדם המתגאה בהישגיו – בסופו של דבר "יבא קלון" – כי איש מאתנו אינו יודע הכל. אדם שכרוב חכמתו מצניע עצמו בידעו את גבולותיו האנושיים, בסופו של דבר מתגלה שבחו. מתוך אותו חוש מידה שיש בו בין ענווה, צניעות וגדלות ה'.

הפתגם בגמרא על יוהרת האדם בהישגיו, מבטא זאת בצורה מוחשית: "איסתרא בלגינה קיש קיש קריא"¹³ [בתרגום: מטבע קטן בכד מקשקש ומשמיע קול חזק קיש קיש]. ככל שכדו של אדם מלא מטבעות, משמיע הוא פחות קול.

פרופ' אהרון קציר הגדיר זאת יפה:

אנו עומדים בפני אוטוריטה קוסמית, האוטוריטה של הטבע, ולפניה כולנו נתבעים לענווה, משל לענווה שעליה מצווה האיש הדתי. וכך אומר הרמב"ם בדרך הביטוי הנעלה שלו: "בשעה שיתכונן האדם במעשיו ובכרואיו הנפלאים והגדולים (של הקב"ה) ויראה מהם חכמתו, שאין לה ערוך ואין לה קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול... בזמן שהאדם מתכונן בדברים האלו ומכיר כל הברואים, ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו

8. ראה "מוסר אביך" לראי"ה קוק, מוסד הרב קוק תשל"א פרק שלמות־העבודה בשבת הענווה ובהשגת אמתת המציאות והחיים, עמ' מדנב.

9. סנהדרין פ"ד מ"ה.

10. תהילים ח ה.

11. עבודה זרה כ ע"ב.

12. ועיין שם בתוספות ד"ה 'ענווה מביאה', ועיין תוספות יבמות קג ע"ב ד"ה ה'מסוליים'.

13. בבא מציעא פה ע"ב.

של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב ברוך הוא. ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו – כשיערוך עצמו לאחד מהגופים הקדושים והגדולים... וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושה וכלימה ריק ותסר"¹⁴.

מבחינה זו ירש המדע את תפיסתו המוסרית מהמונותיאזם, כעניים ממעש אנו עומדים נוכח סמכותו של הניסוי ולפני גדלות-היקום, בדומה למאמין המקבל את הגזירה האלוקית. לגבי איש המדע יש רק אבסולוט של הטבע, יכול אתה להבינו או לא, אבל הצבעתך נגדו בטלה מעיקרה. לא רצוני או רצונך, ואפילו לא הרצון של רוב דמוקרטי הוא הקובע. משהו מחוץ לנו קיים, ואנו חייכים להודות בקיומו, בין אם אנו מבינים אותו או לאו¹⁵.

פרופ' אהרון קציר מוסיף ואומר שבעל הענווה המכיר את גבולות יכולתו, יודע שאין הוא יכול להחליט על האמת, אלא ללמוד לגלות אותה, אדם כזה יעשה דברים לשם אמתם, לא יחפש פרסום אלא הצנעה.

במילים אחרות פירש זאת הנצי"ב כ"עשיה לשם שמים":

ואיתא בב"ר פ' טז ששואלים לחדקל למה קולך נשמע הרבה אומר הלואי אהיה כקולי נשמע בין הבריות. שואלים לפרת למה אין קולך נשמע כלל אומר מעשי יודעים אותי זה נוטע בי וכו'. הרי כך הטביע הקב"ה טבע שני נהרות הללו. שיהא חדקל רועש הרבה ואין פירותיו מצליחים הרבה. ומי פרת צנועים ופירותיו מרובין. כדי ללמדנו דעת הכדל בין אנשים שנמשלו לחדקל היינו שעוסקים בצרכי ציבור בין אנשי מעלה שהמה נעשים מרכבה לשכינה וכל מעשיהם לשם שמים.¹⁶

אנו חיים בחברה השואפת לפרסם כל דבר, ועל דרך הבדיחה בציניות נאמר: "לא פרסמת – לא עשית, פרסמת ולא עשית – עשית". לעומת זאת, הנצי"ב מלמדנו שאנשי המעלה העושים מעשיהם לאמתם של דברים, לשם שמים, אינם צריכים פרסום, כי הם עושים זאת לפני האלוקים, והוא יודע הכל, אין דבר נעלם מעיניו. והצנע לכת – בכל ההליכות – כי הולכים עם האמת האלוקית. במילים אחרות לא הדיבור על כך מביא את האדם לצניעות, אלא היא קיימת במקום שהאדם הגיע להבנה עמוקה את האלוקים ואמת תורתו, והצניעות באה מתוך מעלת עבודת ה'¹⁷.

14. ספר המדע יסודי התורה פ"ב ה"א, פ"ד הי"ב.

15. בכור המהפכה המדעית, הוצאת עם עובד ספרית אופקים, תל אביב 1971 עמ' 91-90.

16. העמק דבר בראשית ב יד.

17. גדולתם של גדולי ישראל נתגלתה למרות צניעותם הגדולה, כי כל מעשיהם היו לשם שמים, לדוגמא החזון איש זצ"ל שלא שימש מעולם בשום תפקיד ציבורי, ר' אריה לוי זצ"ל והרב שלמה זלמן

כלשון בעל המצודות "...וללכת עם אלוֹקִיךָ בדרכי מצוותיו בצנעא לא בפרסום רב ולהתייחר"18.

ב. צניעות בין אדם לחברו

בחברה המודרנית, לעומת זאת, מודגשים חיי הראווה. אמצעי התקשורת ההמונית¹⁹ לסוגיהם מעורדים תופעה זו. כל דבר "מיוחד" זוכה לכתבות ולפרסום רב. יתר על כן, הם מעוררים את רצונו של האדם להסתכל בחברו: מה הוא עושה, כיצד הוא מתנהג, מה הוא לובש, כיצד הוא מרהט את דירתו, אילו חפצים הוא רוכש – ובהשפעתם של דברים אלו הוא שואף להיות כמותו.

שני המוטיבים העיקריים, התחרות והקנאה, מעורדים את האדם להתחרות, להראות ולהבליט את הישגיו שלו, ומעורדים את רגש הקנאה. שני מוטיבים אלה ניזונים זה מזה ומנוצלים על ידי כלי התקשורת. חיי עושר ראוותניים אין בהם אלא כדי לעורר קנאה בעיני החברה. וגם בזה יש משום ביטוי לראוותנות. מי שמעריך את עצמו כחכם, הריהו מפגין את חכמתו, ומעורר רגשי נחיתות אצל מי שפחות חכם ממנו²⁰, וכן בהישגים אחרים, אנשים נותנים להם ביטוי ראוותני.

קנאת איש ברעהו פוגעת במי שאינו עומד בתחרות הראוותנית הזו. כל זה נוגד את השאיפה שהיתה בחיי החברה היהודית אשר בה צריכה לשלוט הצנעה בכל מגוון תחומי החיים, ופוגע בצניעות שבין אדם לחברו, אשר תרומתה ליחסי חברה תקינים, רבה.

יעקב אומר לבניו היורדים מצרימה "למה תתראו?"²¹.

תנו רבנן ההולך ממקום שאין מתעניין למקום שמתעניין הרי זה מתענה עמהן. שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם ואל ינהיג בעצמו עידונין שנאמר "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו" אל תראו עצמכם בפני בני עשו ובפני בני ישמעאל

אורכאך זצ"ל והרשימה עוד ארוכה ולא על עצמם בלבד באו ללמד אלא על צניעות אמיתית שבאה ללא דיבורים עליה.

18. מיכה וז.

19. ראה הפרק השני השפעה כתוך הספר "בדרך יהודית" הערה 1 עמ' 26-14.

20. עיין במחקרו של ואנס פקד "המפתים הנסברים" בתוך הספר "האדם בחיים המודרניים" מנחם רוזנר, ספרית הפועלים, הוצ' הקיבוץ הארצי, השומר הצעיר מרחביה, ישראל 1968, תשכ"ח עמ' 130-109, וכן במאמרו של ארנסט ואן דן באג "על תרבות ההמונים האמריקנית" עמ' 156-131, שבהם מנתחים התוקרים עד כמה האדם אינו חופשי בבחירתו והוא מובל ע"י אמצעי התקשורת.

21. בראשית מב א.

כאילו אתם שבעים. אמר להם יעקב לבניו בכקשה מכם היו מצניעים את עצמכם, שאין קשה מעין הרע.²²

הנחיה זו של יעקב מבטאה תכונה מהותית שהיתה בעם ישראל:

"מה טובו אהלך יעקב משכנותיך ישראל"²³ – על שראה פתחיהן שאינן מכוונות זה מול זה (רש"י).²⁴

במקום להסתכל התוצה, הכיוון הוא להתכנס פנימה – להפנים, להצניע.

שני כוונות יש להפנמה זו, הכיוון האחד: חיזוק הפנימיות של התא המשפחתי. העמקת התכנים והתקשורת בתוך הבית. באופן סמלי אפשר ללמוד מן הכרובים שהיו בקודש הקודשים – לפני ולפנים.

הכיוון השני: יש כאן מחשבה על הזולת, לחשוב כיצד לא לבייש, לא לפגוע, לא לצער את חברו שאין לו.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים להם לישראל כתמישה עשר באב וכיום הכיפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו.²⁵

מי שמכיר שחברו הוא שווה ערך לו, יזהר בכבודו וברגשותיו.

"מפני מה נברא האדם יחידי?" – מביאה המשנה טעם נוסף, "מפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך"²⁶. בהיות החבר נברא כמוך בצלם אלוקים. "כל זה מפני שאוהב לחבירו כמו שהוא אוהב את עצמו, וכל זה שראוי לאהוב את חבירו מפני שנברא חבירו בדמותו ובצלמו..."

כי מי שאוהב כל אחד אוהב כל מעשה ידיו אשר עשה ופעל ולפיכך כאשר אוהב את השם יתברך, אי אפשר שלא יאהב את כרואיו, ואם הוא שונא את הבריות, אי אפשר שיאהב את השם יתברך אשר בראם.²⁷

מצאנו אפוא שאי אפשר להגיע לצניעות שבין אדם לחברו בלא להתחיל באהבת השם, ביחס שבין האדם לאלוקיו.²⁸

22. ילקוט שמעוני מקץ מה.

23. במדבר כד ה.

24. עיין בבא בתרא ס ע"א וילקוט שמעוני פז תשעא.

25. תענית פ"ד מ"ח.

26. סנהדרין פ"ד מ"ה.

27. המהר"ל נתיב אהבת הרע פרק א.

28. אולי זו הסיבה שהמהר"ל הקדים ב"נתיבות עולם" את נתיב אהבת ה' לנתיב אהבת הרע.

חז"ל תיקנו תקנות של הנהגות באירועים חברתיים שונים כגון אכלות, ביגוד ועוד, בהם בא לידי ביטוי השוני בין עשירים לעניים. המוטו החוזר בלשון הגמרא: "והיו עניים מתבישים"²⁹ על הנהגותיהם. הרי המתאבלים העניים הצטערו על יקיריהם בדיוק כמו העשירים, אבל הם היו משקים את הבאים לנחמם בזכוכית צבועה, ואילו העשירים השקו את הבאים לנחמם בזכוכית לבנה³⁰, כאילו העשירים מכבדים את יקיריהם המתים יותר מן העניים. התקינו חכמים שיהיו הכל נוהגין כמנהג העניים (ולא כמנהג העשירים) "מפני כבודן של עניים"³¹. כבודו הפנימי של האדם אינו מותנה בהישגיו החומריים-החיצוניים, אלא בכבודו כאדם שנברא בצלם אלקים – אותה אישיות פנימית מוצנעת. וכבודם של המתים תלוי בעומק הכוונה הפנימית של המתאכל ולא בפאר החיצוני של המעשים.

קו מוסרי זה של צניעות בחברה הנחה את ועד-ארבע-הארצות כאשר התקינו תקנות בחיי החברה היהודית³². הם קבעו סייגים לעריכת שמחות: כמה אורחים יש להזמין, מה הכיבוד שיש לתת לאורחים וכדו'. ההגבלות על העשירים כאו מתוך התחשבות עם העניים שאין להם, וכדי למנוע מן העני להתחרות על רמת חיים שאינה יכול לעמוד בה, תופעה אשר לצערנו אנו עדים לה היום לעיתים קרובות. על כן, את החלתה של הצניעות בחיי החברה יש לתבוע דווקא מן האנשים בעלי המעמד החזק שבתוכה. מעשהו של רבן גמליאל שהיה נשיא בישראל, בעל עמדה מכובדת ביותר מבחינה חברתית ורוחנית, ועשיר בעל יכולת מבחינה חומרית, יכול לשמש דוגמא לפתרון בעיות כאלה בחברה:

תניא בראשונה היתה הוצאת המת (שהיו קוברין אותו בכלים יקרים כגון שיראין וסרקות – רש"י) קשה לקרוביו יותר ממתתו עד שהיו מניחין אותו ובורחין, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות בעצמו והוציאוהו בכלי פשתן, ונהגו כל העם אחריו להוציא בכלי פשתן.³³

רבן גמליאל נהג "קלות ראש" בעצמו, הוא הצליח לשנות נוהג חברתי על-ידי מעשה אישי שיש בו מסר: כבודו של המת וקבורתו אינם תלויים בפאר החיצוני, אפשר לכבדו גם בכגד פשתן. התנהגותו מלמדת שכוחו של המעשה גדול מכוח הדיבור והטפת מוסר. הוא מתחיל את השינוי של הנוהג החברתי בעצמו, על-ידי מה שהוא מאמין בו. שינוי אמיתי בחברה מתחיל ביחיד, באני, בינו לבין עצמו, בינו

29. מועד קטן כז ע"א.

30. כפי הנראה הזכוכית הלבנה היתה יקרה מן הזכוכית הצבעונית.

31. ועד קטן שם.

32. ע"י במאמרו של ד"ר אליעזר בשן "תקנות להגבלת מותרות - הרקע החברתי וההלכתי" בתוך "יהדות בחברת ימינו" יו"ל ע"י משרד החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית ירושלים תש"ם.

33. כתובות ח ע"ב והשווה מועד קטן כז ע"ב.

לבין אלוקים, ומכאן – בינו לבין חברו. רבן גמליאל מוכן לוותר על כבודו האישי (כפי שהיה נהוג באותם ימים) שהתבטא בצד החיצוני, למען הערך האמתי – קבורה בזמנה כדן. הוא, המנהיג, משפיע על דפוס ההתנהגות בעם ישראל, הנוהג עד ימינו ולהורות דרך לרבים בדרך של דוגמא אישית.

צניעות זו שבין אדם לחברו באה ממידת "אהבת החסד"³⁴, היכולת לקבל את השני, לנסות להבין אותו, שכן כל אדם שונה באישיותו, במצב שבו הוא נתון. חז"ל מלמדים אותנו לא לבייש את זולתנו, לא לצערנו, לקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך"³⁵. בתורה כתוב "ל" – לרעך ולא – את רעך, ה' מלמדת אותנו ללכת ולהגיע אל השני, להבין אותו ולהיזהר בכבודו³⁶.

מעניין שפירוש הגמרא לדברי מיכה "והצנע לכת עם אלוקיך" אינו מדבר על צניעות אלא זה הוצאת המת והכנסת כלה, והלא דברים קל וחומר, ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה "והצנע לכת", דברים שדרכן לעשות בצנעא על אחת כמה וכמה³⁷.

האם הצנעת מעשים אלו באה משום כבודו של מי שנעשה עמו חסד? ! או מי שעושה חסדים אלה יצניע את מעשיו ואל יתייהר בהם? ! (כפירוש המצודות), אמנם נבראת "יחידי" אבל גם השני "יחידי" לעצמו, וכשאתה גומל עמו חסד, הצנע עצמך ואת מעשיך, כדי שלא לפגוע בערך היחיד של זולתך.

מחד, האדם מצווה על צניעות בהתנהגותו, כדי לא לפגוע בחברו. מאידך הוא מצווה "לא לחמוד". תוהה על כך ראב"ע, כיצד אפשר לצוות על רגשות הלב? והוא עונה שאדם לא יחמוד מה שיש לחברו אם ידע שכל מה שיש לו "רק כאשר חלק לו השם... על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא ירצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו"³⁸.

שתי התביעות המוסריות אשר הצניעות מעמידה בפני האדם – לא לחיות חיי ראוה ולא לקנא בחברו ובהישגיו אלא לשמוח בחלקו אשר חלק לו ה'³⁹ – עומדות בניגוד מוחלט למגמה הקיימת בחברה המודרנית, ואשר אותה ניסח עיתונאי שנון

34. מיכה ו ח.

35. ויקרא יט יח.

36. עיין בפירושו של הרבא"ע, המלבי"ם והרב שמשון רפאל הירש לפסוק זה.

37. מכות כד ע"א.

38. שמות כ יד.

39. ראה מאמרו של הרב מאיר שלזינגר "הסתפקות במועט – ממושגי היסוד ביהדות" מתוך חוברת "הסתפקות במועט" בהוצ' הקיבוץ הדתי, ת"א שבט תשכ"ח.

כך: "אין אנו מצליחים להסתדר עם המשכורת שלנו בגלל העליה הבלתי פוסקת של עלית רמת החיים אצל השכן".

עניינם של אמצעי התקשורת ההמונית אינו צניעות – אלא פרסומות, לא ענווה – אלא גאווה, לא הסתפקות בחלקך – אלא קנאה ותחרות בלתי פוסקים, לראות ולהראות, להפגין ולפרסם כל דבר שקנית, שהשגת, שלמדת – כדי שכל האנשים בחברתך ידעו שהתקדמת. אם אינך מצליח במרוץ של הישגים וחיי ראוה, מן הסתם אינך ראוי להערכה, אינך מוצלח, והרגשת כשלון ותסכול מלווה אותך. מאחר ששיקולים רוחניים מוסריים חדלו להיות גורם בהערכת האדם, מתירים לעצמם אמצעי התקשורת ההמונית לנצל כל חולשה שבנו כדי שהם ישלטו בנו, ולא אנחנו בהם.

אם אמנם מטרת חיינו היא הישגים בלבד, בנקל יגיע האדם המתוסכל למחשבה שהוא יכול להשיג אותה גם בלי עבודה ובלוי מאמץ – על ידי גניבה, שוד, מעילה וכדו'. ואילו אורחות חיים של צניעות מדגישים את ערכו של האדם, את היותו בעל אישיות רוחנית הנמדדת בהישגיו הרוחניים והמוסריים ולא בהישגיו החומריים, ואת אמונתו בה' – מקור כל הישגיו של האדם.

ג. צניעות גופנית – לאיש ולאשה

אדם וחווה בראשית ימי בריאתם היו בגן עדן, במציאות של שלמות אידיאלית. מסביר זאת הרמב"ן:

כי השם יתברך הוא טהור עינים מראות כרע, אין לפניו ענין קלקול או גנאי והוא ברא איש ואשה וברא כל איבריהם והכינם על מתכונם ולא ברא בהם דבר גנאי והעדות הברורה אמרו במעשי בראשית "והיו שניהם ערומים האדם ואישתו ולא יתבוששו"⁴⁰ כל זה קודם שחטאו, לפי שהיו עסוקין במושכלות וכל כוונתם לשם שמים...⁴¹

ובלשונו של ספורנו:

כי אז (לפני החטא) היו כל פעולותיהן וכל אבריהם לעשות רצון קונם בלבד לא לעשות פעולות נפסדות כלל.⁴²

40. בראשית ב. כה.

41. "אגרת הקודש" פסק שני.

42. בראשית ב. כה.

ורד"ק:

והיו להם אכרי הערוה כשאר האברים ולא היו בושים בהם.⁴³

אינם יודעים מה טוב ומה רע באמת.⁴⁴

בושה בערום שלהם שכתוב "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עי רמם הם"⁴⁵, הרד"ק מפרש "עיני לבכם וזהו שאמר 'וידעו' ולא אמר ויראו, כי את אשר ראו עתה הוא אשר ראו בתחילה, אלא אחר שאכלו מפרי העץ, נולדה בהם תאוות המשגל... והיה בושת להם מה שהיה אבר בגופם יוצא מתחת רשותם"⁴⁶.

אנחנו יכולים להבין מתוך דבריו⁴⁷ שלפני החטא היו אדם וחווה במצב של שליטה מוחלטת בין הגוף החומרי-יצרי, לבין הנשמה הרוחנית-האלוקית. לאחר החטא היצר מתגלה (כביכול) ככוח עצמאי ואדם וחווה איבדו שליטה — "יוצא מרשותם" תגובתם המידית היתה להתכסות "ויתפרו עלי תאנה ויעשו להם חגרת"⁴⁸.

הרצון להתכסות הוא צורך טבעי של כל אדם, זו הצניעות הטבעית ש"אלמלא ניתנה תורה היינו למדים צניעות מחתול"⁴⁹.

אדם וחווה אחרי החטא צריכים לבחור בין טוב לרע. מתעוררות שאלות מהותיות על היצרים, על הקשר בין הגוף, החומר, לבין הנשמה האלוקית הרוחנית, ועל דרכי החיבור ביניהם⁵⁰. לימוד הנושא הזה בהרחבה עונה לשאלה: מה משמעותה של ההתכסות? האם אדם וחווה מכסים את הגוף החמרי, היצרי השלילי, הנחות מול נשמתו הרוחנית האלוקית החיובית? זוהי גישת הנצרות הרואה ביצר מקור לחטא, ולהתנזרות מן היצרים השפלים כדרך להתעלות רוחנית.

43. רד"ק שם.

44. הרב סורוצקין "אזנים לתורה" בראשית ג ז.

45. בראשית ג ז. המלבי"ם מבחין בין הכתוב הראשון לפני החטא "ערומים" ובין הכתוב השני אחרי החטא — עירום. לדעתו הראשון מבטא מצב עובדתי של גוף ללא בגדים שאין בו שאלה של טוב ורע, ואילו השני מבטא מצב שהערום הזה יש בו כדי לעורר תאוה.

46. שם.

47. ועיין ב"אגרת הקודש" של הרמב"ן פרק שני.

48. בראשית ג ז.

49. עירובין ק ע"ב.

50. ועיין בפרקים "יצר לב האדם" פרק שלישי עמ' 36-27. והפרק "יצר המין", פרק רביעי עמ' 43-37. בפרקים רבים במחשבה היהודית על החיבור בין גוף ונשמה, בין חומר לרוח: רב סעדיה גאון ב"אמונות ודעות" המאמר השישי בעצם הנפש והמות, המהר"ל ב"תפארת ישראל" פרק ראשון, שני ושלישי ועוד, "ספר התניא", הרב קוק ב"אורות הקודש", ועוד ועוד.

לעומת גישת התורה הנותנת משמעות הפוכה, אדם וחוה, מודעים שההתכסות מאפשרת להם לשלוט בגוף החומרי, שולטים ביצר ומשמרים את הגוף החיובי שנברא על-ידי אלוקים.

ההתכסות שלאחר החטא משמרת את המצב האידיאלי שהיה לפני גן עדן. ההתכסות היא בחירה בטוב האלוקי המהווה תיקון לחטא גן עדן.

ויעש ה' לאדם ולאשתו כותנות עור וילבישם.⁵¹

בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב "כותנות אור".⁵²

בדברי ר' מאיר רואים אנו הבדל תהומי בין הגישה הרואה את הגוף הערום כדבר שלילי שממנה נובעת צניעות ממקום שלילי, שכן הכיסוי בא לכסות את הרע, מקור החטא בעולם, לבין תורתו של רבי מאיר המלמדת אותנו שההתכסות באה להלביש באור אלקי את הגוף החומרי, לקדש את החומר ולהעלותו. זה תפקיד האדם – שהנו בעל גוף חומרי כמו בעלי החיים, ובעל נשמה אלוקית כמו מלאכי שרת – לחבר ביניהם, להוריד את האלוקות על פני האדמה ולעשות שלום ביניהם.

האדם מתחבא לאתר החטא בגן, בוש בכשלונו, מודע לעירום גופו, מרגיש בנפילתו, בוש לעמוד לפני ה' בפנים גלויות. ההתכסות בבגדי אור מחזירה אותו להישירה מבט כלפי מעלה, כלפי הקב"ה שאין לו גוף ואין לו דמות הגוף. אנו עומדים בענווה ובהכנעה, מתכסים בבגדי אור, ומבקשים בזה לתקן את החטא, להחזיר את עצמנו למצב שלפני חטא גן עדן. אלא שכיום, השיבה למצב של קשר חיובי בין גוף לנשמה נעשית בדרכים אחרות מאשר לפני החטא. בגן עדן אדם וחוה עמדו לפני הקב"ה ערומים, ואנו, לאחר החטא עומדים לפניו לבושים.

ההתכסות מבטאת את הכמיהה והגעגועים של האדם לשוב לקשר ישיר עם בוראו. גם המלאכים בנבואת ישעיהו מִתְכַסִּים "בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו" רש"י מפרש: יכסה פניו – שלא יביט לצד השכינה, ובשתים יכסה רגליו – לצניעות, שלא יראה כל גופו לפני בוראו.⁵³

מאז חטא גן עדן יכול העירום להכשילנו, בזה שלא נעשה את החיבור הנכון בין גוף ונשמה. כמילים אחרות, שלא נשלוט בגוף אלא הוא ישלוט בנו, ואז נשאר רק בממד החומרי, ונתרחק מהממד הרוחני של נשמתנו. לכן גורמת הערווה לסילוק השכינה, לסילוק הממד הרוחני שבתוכנו.

51. בראשית ג כא.

52. בראשית רבה פרשה כ יב.

53. ישעיהו ו ב.

ולא יראה כך ערות דבר ושב מאחריך.⁵⁴

וההתכסות משרה שכינה.

א"ר יוחנן דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, מה ראה? ראה שאין פתחיהן מכוונין זה לזה אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה.⁵⁵

ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה וכו'. ר"ל כי מאחר שהם צנועים, פרושים מכל דבר ערוה, וראוי שתשרה שכינה עליהם, כי השכינה שורה במקום שאין ערוה כדכתיב ולא יראה כך ערות דבר וסר מאחוריו. מזה יש ללמוד כי הצניעות מביא (ש)השכינה, והפך זה מסלק השכינה.⁵⁶

צניעות גופנית הבאה לקדש את החומר בממד זה של אדם לפני אלוקים, שייכת לאיש ולאשה כאחד. צניעות חיובית, המאפשרת להם לעבוד על שליטה רוחנית בגוף וביצרים, ולקדשם.

אשה כמו האיש⁵⁷ עומדת לפני השכינה ברצונה לעבוד את ה' בכל הליכותיה, בשאיפתה לתקן עולם ולקרב את אידיאל החיים שהיו בגן עדן לחיי היום-יום המעשיים.

אשה כמו האיש צריכה להתחנך ולהפנים את מידת הצניעות מתוך הבנת עומק מהותה של הצניעות, מתוך שאיפה למבט חיובי של הלבשת "אור" ולא מתוך מבט שלילי.

הרב שמשון רפאל הירש כותב:

הבגד הראשון היה תוצאה של עוון, כאשר אדם לא הקפיד על מצות ה', ולבישת הבגד היתה הצעד הראשון לתשובת אדם אל יעדו לעבוד את ה'. כאשר החושים ניצחו על מוסר האדם, באה הכושה שלימדה אותו לכסות את הגשמיות, את הגוף, וגוף והחושים עשויים גם כן להגיע לטהרה ולקדושה, אבל רק על ידי שיעבוד תחת השלטון של הכוח החופשי האלוקי המוסרי באדם. וכך עשויים גם הכוחות הגשמיים להגיע אל היעד הטהור והקדוש אל המוסר האלוקי. האדם אינו צריך להתביש על שיש לו תאוות גשמיות, כאשר הוא משעבד אותן תחת דרישות המוסר. האדם עומד ברשות ה' עם גופו ועם רוחו ומוסרו; לכן התהלך האדם בגן עדן ללא כיסוי גופו, והטבע החיצוני התאים לשלום הפנימי שהיה

54. דברים כג טו.

55. בבא בתרא ס ע"א.

56. מהר"ל חידושי אגדות.

57. לענ"ד בנקודה זו נעשות טעויות רבות. פונים רק לנשים ולא לשניהם יחד, ומדברים על צניעות שלילית ולא על צניעות חיובית.

בלבו, אבל כאשר החושים יצאו מן השיעבוד למוסר ונהיו למנהיגי האדם, באה הבושה והלבישה את גופו הבהמי של האדם בכותנות, וכך הזכירה לו את כבוד האדם שבו ואת יעודו כעבד ה', אשר בגללו יש לדחות את החושים הבהמיים, ועל האדם להתכבט רק במוסר אלוקי. הבושה הנה ההכרה של חוסר שלמות של האדם שלא קיים את יעדו ואת הדרישות המוסריות שעליו היה לקיימן, והיא באה כאשר האדם יודע שלא השיג את מה שיש לקוות שישג בשטח הרוח והמוסר, המלה "לבוש" באה מן השורש "בוש".⁵⁸

הלבוש האנושי אינו רק דבר שבהסכמה חברתית, אלא צורך פנימי של האדם. בלשונו של בנו יעקב:

...סימן ההיכר הראשוני וההכרתי לחברה אנושית והיא – כהרגשתו המוסרית של האדם – מותר האדם מן הבהמה. דרגתו וכבודו של האדם ניכרים בסימנים הנתונים במדיו. עצם הלבוש – כבוד הוא לאדם. לכהנים נתנו בגדים מיוחדים "לכבוד ולתפארת"⁵⁹... מעין עור שני שניתן לאדם, מעין גופניות נאצלת יותר, ויפה כתב ר' מאיר בתורתו ברצותו לדמות אדם ליוצרו "כותנות אור" – כאשר על הקב"ה נאמר "עוטה אור כשלמה"^{60, 61}.

הבגד הוא ביטוי לכבוד האדם, ביטוי לכבוד הרוחני-הפנימי שלו, כבוד נשמת אלוקים. ה' הוא מלך הכבוד הרוחני בעולם – "ה' מלך הכבוד"⁶² וכלשון המהר"ל "כי הצניעות היא הכבוד בעצמו"⁶³. זהו מקור הכבוד לאשה כמו לאיש. צניעותה ולבושה הם ביטוי לכבודה כאדם וכאישיות בעלת נשמה אלוקית רוחנית כמו האיש. בצניעות של האיש האשה יש גם היבט של השוני האישי ביניהם "ויברא אלוקים את האדם בצלמו, בצלם אלוקים ברא אותו ונקבה ברא אותם"⁶⁴. זכר ונקבה – שניים שווים ערכית בבריאתם בצלם אלוקים, שונים אישית בצד המיני שלהם. לכל אחד מהם מהלך אחר כיצד יגיע לשליטה ביצר המיני ולדרכים לקדשו.

58. המצוות כסמלים, עמ' 64, הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים תשד"מ.

59. שמות כח ה.

60. תהילים קד ה.

61. בספרו על ספר בראשית. בתרגומה של פרופ' נחמה לייבוביץ' בספרה "עיונים בספר שמות", הוצ' ההסתדרות הציונית העולמית, המח' לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, ירושלים תש"ל, עמ' 333.

62. תהילים כד י.

63. נתיב הצניעות א.

64. בראשית א כז.

יצרו של האיש יתעורר (לפעמים) למראה עיניים. באה התורה ומצוה אותו "ולא תתורו אחרי לבבכם ואתרי עינכם אשר אתם זונים אחריהם"⁶⁵.

הרב שמשון רפאל הירש מסביר שמצות הציצית ניתנה כמצוה שתביא אותך לדרגה העליונה שאדם עשוי להשיגה.⁶⁶

שגם הציציות אומרות לנו, שעלינו "להתלבש" בתורה ובמצוות, כדי שמצוות התורה תהיינה לנו דבר אופייני והן צריכות להיות המנהיגות לכל מעשינו.⁶⁷

כאשר החושים ניצחו על מוסר האדם, באה הכושה שלימדה אותנו לכסות את הגשמיות, את הגוף, וגוף החושים עשויים גם כן להגיע לטהרה ולקדושה, אבל רק על ידי שיעבוד תחת השלטון של הכוח החופשי האלוקי המוסרי באדם. וכך עשויים גם הכותות הגשמיות להגיע אל היעד הטהור והקדוש, אל המוסר האלוקי. האדם אינו צריך להתכייש על שיש לו תאוות גשמיות, כאשר הוא משעבד אותן תחת דרישות המוסר.⁶⁸

וכן מצאנו על מצנת כרית מילה:

כבר ראינו שהפעולה הסמלית הזאת מהווה לנו אזהרה לשלוט על כל הצד הגשמי שלנו, זהו התפקיד של המצוה... הוא נתן לנו את מצות המילה, היות ואנו בני חורין ועצמאים. בגלל כבוד האדם הזה ניתנה לנו המצוה⁶⁹. קדם לו המהר"ל הרואה במצות כרית מילה, השלמת האדם את הטבע ביום השמיני ע"י מצות ה'⁷⁰, ומוסיף הרב קוק ש"עיקר תיקון פגם הברית הוא קידוש הרצון והארתו הברורה, עד שהרצון היותר חזק מצד הטבע הגופני, שיש לו שורש בקדושה חזק מאד מפני הופעת החיים שבו, שהוא הרצון של נטיית המין אור הקדושה שופע בו כל כך עד שהצד הקדוש שבו הוא הרוצה בחיים וממשיך את פעולתו והופעתו...⁷¹

מסופר בגמרא על ר' יוסי:

- 65. מדבר טו לט.
- 66. המצוות כסמלים עמ' 87.
- 67. שם עמ' 83.
- 68. שם עמ' 84.
- 69. שם עמ' 72.
- 70. ב"תפארת ישראל" פרק שני.
- 71. "אורח הקדוש" ח"ג עמ' רצח.

מאי טעמא קראו לך רכינא הקדוש? אמר להו: מימי לא נסתכלתי במילה שלי. —
ברכי מילתא אחריתי הוה ביה — שלא הכניס ידו תחת אבנטו. ואמר רבי יוסי:
מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי.⁷²

צניעותה של אישה באה מתוך אותם ערכים של קדושת היצרים. כבוד האדם
ועמידתו בפני שכינה "מלא כל הארץ כבודו". צניעותה באה להדגיש את כבודה
כאדם וכאישיות רוחנית, ולא את גופה. הצניעות החיובית הזו באה לרומם את
הקשר הבחירי בין איש לאשה למקום של כבוד האדם, למקום שבו קדושת החומר
וההתכסות מאפשרת השראת שכינה ביניהם. חינוך הנשים למבט כזה על צניעותן
יביא אותן להעמקת ההסתכלות על כל דרכי עבודת ה', על עמידתן לפני אלוקים
כמו האיש.

יש שוני בגירוי המיני בין איש ובין אשה — יש קושי להסכיר זאת מבלי לפגוע
בצניעות. מי שפונה לנשים לנהוג בצניעות בגלל הגברים מעורר התנגדות אצלן, כי
בחיים המתירניים כיום, שבהם כל אדם עומד על זכותו לנהוג כרצונו ותובע מתברר
לא להיפגע, הטיעון הזה לא משפיע.

אבל מי שיעמיד את הגישה המוסרית-תורנית של הצניעות בין האיש והאשה, על
הממד של יחסים בין אדם לחברו, במבט של אהבת החסד ואהבת הרע, תתעורר
מוטיבציה לצניעות חיובית.

רוב הנשים (בעיקר הצעירות) אינן מודעות בתמימותן לשוני הזה. הבנה עמוקה
של מצות "ואהבת לרעך כמוך" — הרצון להבין את השני, תביא להבנת ההגינות
החברתית שלא לגרות את מי שאין מתירים לו סיפוק ותשובה לגירוי.

מאיך הבנה, שאשה היוצאת לקראת בעלה כשהיא מותרת לו בטהרה, עושה
מצוה. לאה היוצאת לקראת יעקב זוכה לבן — יששכר המתונן בתכונתו הייחודית —
כבינה.⁷³ נשות ישראל במצרים, שבשכר מסירות נפשן ללדת ילדים בתנאי שיעבוד,
כי האמינו באמונה שלמה בגאולת ישראל, נגאל כל העם ממצרים.⁷⁴

בצניעותה של אשה יש פן נוסף. כיסוי ראשה של אשה נשואה בא לשמר את
הזוגיות, להפנים את הקשר פנימה, לשמור על אינטימיות,⁷⁵ כפי שהכרוכים היו
לפני ולפנים. כאשר איש ואשה זוכים להפנים את הקשר ביניהם ולהצניעו פנימה,
יש מקום לשכינה שתשרה בניהם.

מסופר על האשה הקמחית שזכתה והיו לה שבעה בנים כהנים גדולים.

72. שבת ק"ה ע"ב.

73. עיין עירובין ק ע"ב ונדרים כ ע"ב.

74. עיין סוטה יא ע"ב.

75. עיין "נור הצניעות" הרב אלימלך בר שאול בספרו מערכי לב עמ' 57-65.

אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך? אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי.⁷⁶

עד כאן הסיפור ידוע, אך סופו של הקטע פחות ידוע, הגמ' ממשיכה לספר לנו שחכמים "אמרו לה: הרבה עשו כך ולא הועילו"⁷⁷. כפי הנראה יש מחנכים החוששים שאם הדבר לא הועיל אולי יבינו שאין בכל מצוות כיסוי ראש ערך ומשמעות? ! לענ"ד, סופו של הסיפור הוא עיקרו של הסיפור, כל מי שחושב שהצניעות היא דבר חיצוני בלבד, טועה! הרבה עשו כן ולא הועיל כי צניעות היא תכונת נפש פנימית עמוקה שאין לה שיעור. יש להניח שכיסוי ראשה של האשה הקמחית לא היה דבר חיצוני בלבד, אלא התנהגותה החיצונית היתה ביטוי לדרכה בעבודת ה', שלא נתפרשה ככתובים. תלמידה באחד השיעורים הוסיפה ואמרה: האשה הקמחית ענתה לחכמים על דבר הנראה לעין, גילתה טפח ממעשיה ובכך הסתירה טפחיים על אישיותה ומעשיה שאינם נראים לעין, אלו ודאי העמיקו את המעשה פנימה. נשים מסרו נפשן על צניעותן כי הכל בא מתוך עומק אישיותן הפנימית.

כך אמר משה לפני הקב"ה, לא אתה הוצאתם מבין עובדי אלילים? למה ה' יחרה אפך עד שהן במצרים עבדו אלילין ואעפ"כ לא היו פרוצין בעריות, שנאמר: "גן נעול" וכו' ובשעה שירדו למצרים היו צנועין כל אחד ואחד בתוך אהלו שנאמר: "איש וביתו באו", לא ראובן היה מביט באשתו של שמעון ולא שמעון באשתו של ראובן, אלא כל אחד באהלו צנוע, ואפילו כשהיו ששים ריבוא במדבר כך היו צנועים ולא היה אחד מהם פותח פתחו כנגד פתחו של חברו, כיון שצפה בלעם וירא ישראל שוכן לשבטיו התחיל משבחן "מה טובו אהלך יעקב"⁷⁸.

בשיר השירים רבה קראנו:

"עיניך יונים" – מה יונה זו מצוינת כך ישראל מצוינים בתגלחת, במילה, בציצית, מה יונה זו צנועה, כך ישראל צנועים, מה יונה זו פושטת צוארה לשחיטה, כך ישראל שנאמר "כי עליך הורגני כל היום"⁷⁹... מה יונה זו משעה שמכרת בן-זוגה עוד אינה ממירה אותו באחר כך ישראל, משעה שהכירו להקב"ה לא המירוהו באחר...⁸⁰

.76 יומא מז ע"א.

.77 שם.

.78 ילקוט שמעוני בלק כג תשעא.

.79 תהילים מד כג.

.80 פרשה א ב.

סיכום

הצניעות היא מושג רחב מאוד עם השלכות על כל ביטויי ההתנהגות של האדם, הצניעות והטהרה במובנן המוקטן והמצומצם, נראות כאילו בניגוד לשכלול המציאות במלא החוסן והתוקף, העוז והגבורה. לעומת זה במובנן הגדול והשלם, הנה הן דוקא... בסיסי החוסן והתוקף, הגבורה והחיל⁸¹.

הצניעות הנראית לכאורה כחולשה, כעולם של איסורים, מקורה בעוצמה רוחנית-פנימית, חיובית.

הצניעות היא ביטוי לממד הרוחני-הפנימי, הבלתי נראה. רק החומרי, הגשמי, השטחי, חשוף ונראה לעין.

לכן אומר המהר"ל "כי החכמה בעצמה היא צנועה ונסתרת"⁸².

לכן כל הדברים הרוחניים העמוקים הם נסתרים "מה יפו פעמיך... חמוקי ירכיך"⁸³ מה ירך בסתר אף תורה בסתר... כל העוסק בתורה (בסתר) מבפנים התורה מכרזת עליו בשוק"⁸⁴.

הצניעות קיימת בכל מקום שהדבר הוא בעל ערך. בלשון המהר"ל: "המרגלית היכן היא נמכרת – בחנות"⁸⁵. כלומר, דבר בעל ערך נמכר בחנות מכובדת עם ארונות ומגירות אשר בתוכה נמצאים תפצי הערך בצנעה ולא בדוכן בשוק, בפרהסייה.

דבר שיש בו צניעות יש לו קיום.

לוחות ראשונים שניתנו בקולות נשתברו, אבל לוחות אחרונים שנאמר "ואיש לא יעלה עמך" נתקיימו.⁸⁶

דבר שנוהגים בו צניעות יש בו ברכה.

אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי.⁸⁷

וכן מצאנו:

81. הרב צבי יהודה קוק זצ"ל בתוך המאמר "לצניעות ולטהרה בישראל", הוצ' מורשת בע"מ ת"א, המועצה הדתית האזורית שפירא, עמ ה.

82. נתיב הצניעות פרק א.

83. שיר השירים ז ח.

84. מו"ק טו ע"א.

85. שם.

86. ילקוט שמעוני מקץ מב.

87. תענית ח ע"ב.

שאינן הברכה מצויה כתוך ביתו של אדם אלא בשביל אישתו.⁸⁸

כל אדם שאינן לו אשה שרוי בלא ברכה.⁸⁹

במקום שיש צניעות יש לה לצניעות השפעה על סביבתה.

לכאורה יש סתירה, כיום נדמה שככל שנפרסם יותר, נשפיע יותר. אך למדנו שדווקא המעשים הנעשים בצנעא יש להם השפעה. האשה הקמחית על בניה, נהר פרת על פירותיו, "כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים".⁹⁰

תכונת הצניעות עוברת בירושה.

"לא יגרע מצדיק עיניו"⁹¹ בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיתה בו בשאול זכה ויצאה ממנו אסתר.⁹²

הצניעות מהותה קדושה.

ואם מקדש עצמו בצניעות אינו נחשב תמרי כי הצניעות היא קדושה.⁹³

שיא מעלתה של הצניעות שבכוחה להשרות שכינה.

ולואי על-ידי מעשינו נזכה שתשרה שכינה בתוכנו ובבית מקדשנו שיבנה במהרה בימינו אמן!

88. כבא מציעא נט ע"א.

89. יבמות סב ע"א.

90. מגילה י ע"ב.

91. איוב לו.

92. מגילה יג ע"ב.

93. המהר"ל נח"ב הצניעות.